

De l'aula al pati, el català recula

Experts i professionals del món educatiu coincideixen: l'ús del català en l'esbarjo i la comunicació entre companys de classe ha disminuït en els últims anys, tant a les escoles com als instituts gironins. És una situació generalitzada però desigual. No és el mateix Girona que Blanes, així com tampoc són el mateix les zones rurals i les urbanes. En aquest retrocés intervenen molts factors. Els orígens, els referents i la llengua de relació social del lloc on viuen hi tenen un paper determinant. I les decisions judicials n'enterboleixen el futur.

Text > **GEMMA TUBERT**, periodista de l'Agència Catalana de Notícies

Escola Els Terraprim, Camallera (Alt Empordà). Té cent quaranta alumnes, de primer a sisè de primària. Hi van nens i nenes del municipi i també de poblacions veïnes, totes amb petits nuclis de població, com Vilaür o Vilopriu. La majoria de famílies són catalanoparlants i a les aules i al pati gairebé només es parla en català. «És la seva llengua vehicular», detalla la directora, Lourdes Alsina.

Escola Vallgarriga, Sant Miquel de Fluvià (Alt Empordà). Aquí la realitat és completament diferent. Les famílies catalanoparlants no arriben al 20 % i, només per posar un exemple, dels vint-i-quatre nens que hi ha a educació infantil, només un parla amb «fluïdesa» el català. «A les classes, la llengua vehicular és majoritàriament el català, tot i que intentem combinar-ho, però ells contesten en castellà. Al pati, al menjador, el seu idioma habitual és el castellà», explica la directora, Nora Reixach.

Dues realitats diferents a uns escassos vuit quilòmetres de distància, però amb un denominador comú. A Camallera, tot i mantenir-se en part com un petit oasi lingüístic, l'equip docent ha començat a detectar que alguna cosa està canviant. «Sobretot en els cursos dels més petits, hem començat a notar els *inputs* que els arriben dels dibuixos que veuen i, a l'hora del pati, tot i que entre ells parlen habitualment en català, si juguen a la *Patrulla Canina*, ho fan en castellà», conta. En els cursos

>> Normes de comportament en una classe de l'Escola Els Terraprim de Camallera. (Foto: GEMMA TUBERT)

>> Un grup de nens i nenes juguen a l'hora del pati a l'escola de Camallera. (Foto: GEMMA TUBERT)

>> Un grup d'infants entrant en una escola de Figueres. (Foto: GEMMA TUBERT)

dels més grans, la situació es repeteix, i amb major mesura, per la influència dels *youtubers* i *tiktokers*.

Fins i tot, alguns pares de famílies catalanoparlants han detectat que, a casa, els fills parlen castellà entre ells en situacions concretes. «També hem notat molt la pèrdua de lèxic; no hi ha fluïdesa», afegeixen.

El que viuen aquests dos centres gironins no són situacions aïllades. Hi ha un neguit generalitzat a les escoles i instituts de la demarcació. L'ús del català retrocedeix i molts opinen que, fins i tot, més del que podríem imaginar. I les decisions judicials n'enterboleixen el futur.

Hi ha poques dades (i menys d'actualitzades), però totes preocupen els experts i professionals de la docència. L'*Enquesta d'usos lingüístics de la població* (EULP), que data del 2018 i que es fa cada cinc anys, recull algunes xifres alarmants quant a la llengua amb què els estudiants es relacionen amb els companys d'estudi. Segons l'enquesta, a Catalunya, un 18,2 % ho fa només en català i un 18,1 % ho fa més en català

que en castellà. Si ens fixem en les comarques gironines, un 37,5 % assegura que ho fa només en català i un altre 18,7 % diu que ho fa més en català que en castellà. Aquestes dades situen la demarcació per sobre de la mitjana i d'altres zones com l'àmbit metropolità, el Camp de Tarragona, les comarques centrals o l'Alt Pirineu i Aran, però per sota de les Terres de l'Ebre.

L'any 2013, en canvi, un 72,1 % assegurava que parlava «només o sobretot» en català amb els companys d'estudi, molt per sobre del 42,9 % que es registrava a tot Catalunya.

Més acusat a l'ESO

L'estudi publicat per Plataforma per la Llengua l'estiu del 2019 (i elaborat a partir del mètode de l'observació) conclou que només el 14 % dels estudiants de secundària i el 35 % dels alumnes de primària parlen català entre ells als patis de les zones urbanes de Catalunya. «Són unes dades alarmants», asseguren des de l'entitat.

«La conclusió principal és que l'ús del català minva a mesura que els nois i noies van creixent», afegeixen.

«La realitat lingüística que vivim no és la desitjada, no és la que volem»

Des de la Plataforma, a més, recorden que l'estudi s'ha fet amb una mostra que representa més d'un 60 % de la població estudiant catalana. «No és tot Catalunya, però sí una part important», remarquen. Entre les poblacions analitzades, hi ha ciutats com Figueres, Girona, Blanes o Lloret de Mar.

Un altre estudi sociodemogràfic i lingüístic, en aquest cas del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu (CSA) i publicat a finals de l'any passat, es focalitza en l'alumnat de quart d'ESO i conclou que l'ús social del català a les aules i en la relació amb la resta dels companys ha baixat dràsticament en els darrers quinze anys.

En concret, l'informe detalla que només dos de cada deu estudiants fan servir sempre o gairebé sempre el català en les activitats que fan en grup. Una dada molt inferior a la que es registrava l'any 2006, que se situava en gairebé set de cada deu.

També ha baixat l'ús que en fan per adreçar-se al professorat. Fa quinze anys, més d'un 50 % l'utilitzava sempre o gairebé sempre. L'any 2021, aquest percentatge no arribava al 40 %. En canvi, ha pujat la xifra dels que el fan servir «sovint», que passa de nou punts a vint-i-un, i baixen els que mai o gai-

>> El director de l'Institut de Sarrià de Ter i exdirector dels Serveis Territorials d'Educació a Girona, Albert Bayot. (Foto: GEMMA TUBERT)

rebé mai parlen en català amb els professors. I entre el professorat també reula. L'estudi conclou que només el 46,8 % parlen als alumnes en català sempre o gairebé sempre. Una xifra molt per sota del 60 % que reconeixia fer-ho l'any 2006.

La demarcació no és un cas aïllat

Tot i que la majoria d'informes i estudis publicats no ofereixen una fotografia real i específica de la situació actual a les comarques gironines, els experts i professionals consultats no creuen que la demarcació sigui una excepció

ni un oasi en relació amb el que passa a la resta del país. «Si es compara amb l'àrea metropolitana, sí que esteu millor, és clar. Però jo no parlaria d'oasi perquè no és el mateix Figueres que Camprodon o Lloret», asseguren des de la Plataforma per la Llengua. «El que passa a les aules és un reflex del que passa a la societat», afegeix la portaveu d'USTEC-STE a Girona, Glòria Polls.

«La realitat lingüística que vivim no és la desitjada, no és la que volem», admet el delegat territorial d'Educació a Girona, Adam Manyé. «La llengua vehicular aquí és el català. Crec que les comarques gironines no tenen el problema que té, per exemple, l'entorn metropolità de Barcelona. La percepció: que es parla molt més castellà del que segurament ens imaginariem», assegura Joan Cumeras, director de l'Institut Sobrequés de Girona i membre de la Junta de Directors de Centres Públics.

Factors múltiples

Però, a què es deu aquesta situació? La majoria d'experts creuen que es tracta d'una realitat generalitzada però desigual en funció de les característiques de cada zona i territori, i que s'ha d'atribuir a factors múltiples. Entre aquests figuren els orígens de l'alumnat i de les seves famílies, la llengua que parlen els pares, però també l'entorn en què viuen i, sobretot, els referents que tenen.

Pel que fa als orígens, apunten que el nombre d'alumnes amb famílies d'origen immigrant (encara que els fills hagin nascut aquí) que hi ha en un mateix centre té un paper determinant en la llengua que parlen a les aules i als patis. Però que aquest factor no es pot destriar, per exemple, de l'entorn en què viuen.

Per això, no és el mateix la situació que hi ha, per exemple, a l'Institut Salvador Espriu de Salt o la que hi ha en altres centres com l'Institut Josep Brugulat de Banyoles. Al primer, que té set-cents cinquanta alumnes des d'ESO fins a batxillerat i cicles formatius, la majoria dels alumnes d'ESO tenen famílies d'origen migrant. «A les aules, el català domina encara que les comunicacions entre els alumnes passen a ser en castellà i, al pati, la llengua que se sent més és el castellà», explica el director, Xavier Serra.

>> La directora de l'Escola Vallgarriga de Sant Miquel de Fluvià, Nora Reixach, en una aula del centre. (Foto: GEMMA TUBERT)

>> Llibres de lectura per a infants en català i en castellà. (Foto: GEMMA TUBERT)

«L'escola no és una illa; l'escola és un reflex de la societat»

«La tesi és que la llengua comuna entre les diferents comunitats d'origen immigrant és el castellà. És la seva llengua franca de comunicació», detalla. «A això se suma que molts utilitzen aquesta llengua o la nativa per comunicar-se amb els pares, perquè molts ni parlen ni entenen el català», remarca. I a tot plegat s'afegeix l'entorn on viuen: Salt.

«Banyoles és un cas a part», afirma l'actual director de l'Institut de Sarrià de Ter i exdirector dels Serveis Territorials d'Educació a Girona, Albert Bayot. «Jo vaig ser director del Brugulat i allà pots veure com nens d'origen gambià parlen català amb total fluïdesa. Al pati, allà pràcticament mai havia sentit parlar en castellà, i aquí, sí», detalla. Però, a diferència de Salt, remarca, a Banyoles la majoria de gent parla en català.

Per això, conclou Serra, «és més fàcil que aprengui català i el parli un nen d'origen gambià o marroquí que va a un institut de Banyoles, amb menys proporció de persones i un altre ambient social; que a un de Salt, on la majoria són del mateix origen, no es barregen i l'única manera en què es relacionen és en castellà».

La majoria dels referents, en castellà

I què passa amb els referents? Aquí tothom coincideix: a mesura que els nens i les nenes van creixent, l'ús del català decau. «L'edat crítica és quan comencen a tenir contacte amb les xarxes i les plataformes de continguts televisius. Llavors l'ús comença a baixar», afirmen des de la Plataforma per la Llengua. «La llengua de relació que tenen amb la cultura, els mitjans i, sobretot, amb Internet és el castellà», afegeix Cumeras.

En aquest sentit, el delegat d'Educació a Girona assegura que «l'escola no és una illa; l'escola és un reflex de la societat on s'emmarca, i si el català està en retrocés a la societat, aquest fet inevitablement incideix a l'escola». «No crec que la immigració sigui un factor per si mateix. Crec que l'explicació és multifactorial. Els models d'influència dels joves a les xarxes socials, el cinema, la música, els mitjans de comunicació... són factors que també hi influeixen», afegeix Manyé.

Bayot, que és professor de català, ho exemplifica amb una situació d'allò més quotidiana a l'Institut de Sarrià. «A vegades, quan passo una pel·lícula en català, m'han preguntat si no la tinc en castellà, perquè hi estan més acostumats», detalla.

Per això, precisament, els experts i directors dels centres que hem consultat coincideixen a dir que, igual que no són el mateix centres que estan ubicats en zones diferents, tampoc es donen les mateixes situacions a les escoles que als instituts. I tot i que el retrocés es fa evident en totes les etapes educatives, en l'adolescència és encara més acusat.

Sobre què cal fer per revertir la situació, les opinions són diverses. Però hi ha una idea clara: no pot recaure tota la responsabilitat en els centres educatius. «Cal fer una feina de país, però també en l'àmbit municipal, revisant protocols lingüístics; que l'Administració faci servir el català, i una planificació urbanística i lingüística per evitar guetos lingüístics en municipis grans», remarquen des de la Plataforma per la Llengua.

«Possiblement, des de l'escola s'hauria de potenciar el català. Buscar moments, sigui al pati o fora, en què predomini l'ús de la llengua», remarca Glòria Polls d'USTEC-STEs. A més, cal aconseguir que els infants i els adolescents se sentin atrets per continguts televisius en català. «Hem passat d'un temps en què TV3 tenia un paper preponderant a les llars catalanes, a una realitat en què les cadenes públiques són una elecció minoritària davant de plataformes que ofereixen un ventall d'opcions brutal, sobretot en castellà», remarca Bayot.

Poll també creu que durant molt de temps s'ha pensat que tot anava bé i que amb la immersió lingüística «n'hi havia prou». «I no ens hem adonat que la societat ha anat canviant, quant a

les xarxes, amb la manera de comunicar-nos...», afegeix. «Jo crec que la presència del català als centres de les comarques gironines és molt real, almenys per part del professorat, però sé que en altres zones, com l'àrea metropolitana o la costa, no és així, i potser aquí és per on s'ha escapat tot plegat. Tot i això, una altra cosa és si hem sabut donar-li el valor que té», remarca Bayot.

Un pla per la llengua

Per intentar revertir la situació, el Departament d'Educació està posant en marxa aquest any el Pla de Promoció de la Llengua Catalana als Centres Educatius. Una iniciativa que recollirà un seguit d'accions per fomentar-hi l'ús del català i, «al mateix temps, promoure la col·laboració de la comunitat educativa en la millora del seu ús en els contextos escolars».

Per fer-ho, s'han creat grups impulsors, en una prova pilot en què participen dos-cents centres (entre els quals, l'Institut Santa Eugènia de Girona), que recolliran informació i faran una diagnosi de la realitat lingüística de cada centre.

Amb aquestes dades, formaran el professorat per «aplicar accions concretes i adaptades» a la realitat de cada centre.

La Llei de política lingüística i la sentència

Un repte majúscul enmig d'una nova realitat, marcada pel malestar de la comunitat educativa (que ha promogut diverses vagues) i per la sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC) relativa al 25 % de les classes en castellà.

>> Alumnes jugant al pati de l'Institut Salvador Espriu de Salt.
(Foto: INSTITUT SALVADOR ESPRIU DE SALT)

Enmig d'aquest tsunami i amb la mirada posada en la sentència, el Govern ha impulsat una proposició per modificar la Llei de política lingüística i un decret sobre el règim lingüístic de l'escola. La proposta compta amb el suport d'ERC, del PSC i dels comuns, mentre que JxCat se n'ha acabat desmarcant.

La mesura, que busca donar resposta a la sentència, preveu que el català continuï sent la llengua central, però apunta que el castellà sigui utilitzat també com a llengua d'aprenentatge en «els termes que fixin els projectes lingüístics de cada centre». A més, estableix que, per assolir el domini del català i el castellà al final de l'ensenyament obligatori, l'ensenyament de les llengües oficials «ha de tenir garantida una presència adequada» en els currículums i projectes de cada centre. La proposta, però, no ha agradat a la

comunitat educativa, que ha sortit al carrer en defensa de l'escola en català i en contra de la sentència i de l'acord per reformar la llei.

I és que, segons un informe del Síndic de Greuges presentat el mes de març, si s'apliquessin els criteris fixats pel TSJC, les disfuncions del sistema educatiu s'agreuarien i s'imposarien uns percentatges encara més elevats. Així, s'estima que si s'apliqués la sentència, l'ús del castellà s'enfilaria fins al 35 %, perquè, d'una banda, ara ja hi ha a les classes un escenari bilingüe important que el tribunal no ha tingut en compte i perquè, d'altra banda, caldria afegir una matèria més que fos íntegrament en castellà.

Tot plegat augura un escenari complex que posa la situació del català a les aules al centre de l'actualitat i del debat polític durant els propers mesos.

Tres instituts insubmisos

Tres instituts gironins, entre els quals hi ha el de Sarrià de Ter i l'Espriu de Salt, van aprovar a finals de l'any passat un manifest en què es declaraven insubmisos i acordaven mantenir els seus projectes lingüístics malgrat la sentència del Tribunal Suprem que obliga una escola de Canet de Mar (Maresme) a fer el 25 % de les classes en castellà. El document, promogut pel centre de Sarrià, també va rebre el suport del de Celrà, i buscava respondre a les «ingerències» del sistema judicial en un àmbit que hauria de ser «estrictament pedagògic». La iniciativa va arribar just després que es fes pública la decisió del Suprem en relació amb l'escola de Canet, però, abans, a les comarques gironines, el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC) ja havia anul·lat el projecte lingüístic d'una altra escola, en aquest cas de Llagostera, perquè no havia previst el caràcter vehicular del castellà. El centre (que ha declinat fer declaracions) era l'únic de la demarcació a qui el tribunal havia tombat el projecte abans que, a finals de gener, el TSJC declarés ferma la sentència del 25 % en castellà. A tot això, cal afegir-hi les queixes que alguns dels centres reben sobre l'ús del català com a llengua vehicular. Tot i que la majoria dels consultats asseguren que no han tingut conflictes per raó de la llengua, d'altres, com l'escola de Sant Miquel de Fluvià, admeten que han d'anar amb peus de plom perquè moltes famílies s'han vist «reforçades» des de l'1-O i arran de les resolucions judicials recents.